

Den judisk-katolska relationen

En läsning av och reflektion kring det senaste dokumentet för en teologisk dialog

JENNIFER NYSTRÖM

ABSTRACT • Efter femtio framgångsrika år i kölvattnet av *Nostra Aetate* (nr 4), publicerade The Commission for Religious Relations with the Jews (Kommissionen för religiösa relationer med judar) ett nytt dokument om judisk-kristna relationer. Denna artikel syftar till att presentera detta dokument med titeln "The Gifts and the Calling of God are Irrevocable" (Rom 11:29): A Reflection on Theological Questions Pertaining to Catholic-Jewish Relations on the Occasion of the 50th Anniversary of *Nostra Aetate* (No.4) ("Gud tar inte tillbaka sina gåvor och sin kallelse (Rom 11:29)"). Som undertiteln antyder önskar kommissionen att detta skall vara en reflektion över teologiska frågor som är relevanta för en judisk-katolsk dialog med särskild hänsyn till förbund, frälsning och mission. Jag diskuterar min läsning av dokumentet och de frågor som uppstår vid läsning av denna långa och delvis svärgenomträngliga text. Det teologiska initiativ som dokumentet utgör är lovvärt, men det kvarstår problem, vilka de som är aktiva i dialogen även fortsättningsvis måste ta ställning till.

En reflektion över judisk-katolska relationer

För drygt två år sedan firade den judisk-kristna (mer specifikt, katolska) dialogen 50 år. Fem decennier hade gått sedan Andra Vatikan-konciliet avslutades (1962–1965) med *Nostra Aetate* (1965) som revolutionerade kyrkans syn på judar och judendom. Vatikanen uppmärksammade detta jubileum med att den 10 december 2015 presentera ett nytt dokument med titeln "The Gifts and the Calling of God are Irrevocable" (Rom. 11:29): A Reflection on Theological Questions Pertaining to Catholic-Jewish Relations on the Occasion of the 50th Anniversary of *Nostra Aetate* (No.4) (härefter Guds gåvor, Commission for Religious Relations with the Jews 2015). Titeln anger tydligt att texten är tänkt som en *reflektion* med syftet att främst diskutera teologiska frågor och fördjupa det teologiska samtalet. De områden som står i centrum för Guds gåvor är *förbund*, *frälsning* och *mission* – brännande frågor för judisk-kristna relationer.

Då det uttalade syftet med dokumentet Guds gåvor är att utgöra ett underlag för dialog är vad jag ämnar göra i denna recensionsliknande artikel just att föra en dialog med dokumentet. På så vis tillåts en textnära reflektion över dokumentet, vilket är önskvärt för att sprida kunskap om var den judisk-kristna dialogen (utifrån ett teologiskt och teoretiskt perspektiv) befinner sig idag både med utmaningar och möjligheter. Genom detta önskar jag alltså presentera det faktiska innehållet i Guds gåvor för att på så vis initiera en vetenskaplig diskussion kring Vatikanens dokument. Guds gåvor orsakade mycket mass-mediala skrivelser – sekulära såväl som religiösa – vid dess publicering,¹ men det är såvitt jag vet i skrivande stund ännu tyst från akademiskt håll. Avsaknaden av vetenskaplig respons gör att

1 En sökning på Google med orden "Vatican" och "God's gifts and calling are irrevocable" ger över 150 000 träffar. Många av dessa är tidningsartiklar och bloggar om dokumentet från olika religiösa ståndpunkter.

min kommentar här inte kommer att vara strikt forskningsbaserad utan ett svar på dokumentets inbjudan till att starta ett samtal som jag hoppas att fler vill bli del av. Annorlunda uttryckt, detta är en reflektion över en reflektion.

The following reflections aim at looking back with gratitude on all that has been achieved over the last decades in the Jewish–Catholic relationship, providing at the same time a new stimulus for the future. Stressing once again the unique status of this relationship within the wider ambit of interreligious dialogue, theological questions are further discussed... (Commission for Religious Relations with the Jews 2015: Preface)

Guds gåvor inleds med ett förord som fungerar som en tolkningsnyckel. Syftet presenteras både som tillbakablickande och framåtriktat där den särskilda relationen mellan judendom och kristendom tydligt poängteras. Teologiska frågor står i centrum för reflektionen. Tonen i dokumentet är generellt sökande och ärlig med en återkommande emfas på orden *reflection*² och *theological*³. Det poängteras att Guds gåvor inte ger uttryck för magisteriets undervisning (*magisterial*) på en dogmatisk nivå (*doctrinal*) (såsom *Nostra Aetate*), vilket är i linje med textens reflekterande karaktär. Det innebär att dokumentet inte har en officiell teologisk status, utan är mer en utgångspunkt för teologisk diskussion i syfte att fördjupa dialogen, vilket gör att dokumentet snarare kan betraktas som ett viktigt och betydelsefullt bidrag i den pågående dialogen.

Tillsammans med andra som är engagerade i judisk–kristen dialog har jag väntat på att det skulle publiceras ett nytt dokument om den judisk–katolska dialogens status. Det är positivt att texten är just en reflektion och inte ett

dogmatiskt ställningstagande då dokumentet är mycket långt (16 tätskrivna sidor) och komplext. För att uttrycka det i klartext: Guds gåvor framstår lätt som en förvirrad text med ett antal motsägelser. Dokumentets längd och komplexiteten i frågorna som behandlas bidrar till det här intrycket. Det teologiska innehållet i de frågor som diskuteras kan tolkas i motsatta riktningar beroende på vad man som läsare väljer att fokusera på, även om en del frågetecken kring det teologiska innehållet rätas ut om man som läsare är insatt i diskursen. Men trots att förordet placerar dokumentet i en specifik kontext behöver, enligt min uppfattning, även de implicita mottagarna och tillkomstsituationen tydliggöras för att dokumentet ska förstås på ett korrekt sätt.

Guds gåvor önskar, enligt förordet, att dess teologiska reflektioner "may be deepened for members of *both* faith traditions" (min kursivering). Detta är en förändring, utveckling om man så vill, då Vatikanens tidigare texter om judisk–kristna relationer alltid har haft *en* tydlig mottagare – Katolska kyrkan. Den tilltänkta mottagargruppen är nu dubbel, trots att författarna ändå främst tycks tänka sig katolska läsare samtidigt som judiska läsare adresseras tydligt vid ett antal tillfällen i dokumentet. En välvillig, och i mina ögon korrekt, läsning är att personer aktiva i dialogen på båda sidorna bör ses som huvudmottagare. Jag menar att detta är lovvärt och i sig speglar var dagens judisk–katolska dialog befinner sig.

Det bör understrykas att Guds gåvor är ett religiöst dokument och inte en akademisk text. Förordet anger att Vatikanens Commission for Religious Relations with the Jews ligger bakom texten. Tillkomstprocessen är både lång och komplicerad. Vid offentliggörandet av Guds gåvor den 10 december 2015 presenterade fader Norbert Hofmann processen i "On the Birth of the Document" (Hofmann 2015). Här framgår tydligt att det har varit ett samarbete mellan kommissionen och Troskongregationen (ledd av kardinal Gerhard Müller) där den sistnämnda

2 Omnämnt tre gånger exklusive synonymer.

3 Omnämnt sex gånger.

Påven Franciskus ber vid Västra muren.
Vatican Insider Documents, 13.12.2015.

instansen reviderat den mer progressiva kommissionens utkast. Guds gåvor gjorde i ett tidigare skede mer långtgående teologiska uttalanden som kom att strykas senare i processen. Texten har vidare godkänts av Secretariat of State innan den offentliggjordes. Även om Hofmann jämte kommissionens kardinal Kurt Koch och fader Brian Farrell har varit de huvudsakliga författarna är det således flera röster (och teologiska riktningar) som hörs i dokumentet.

Guds gåvor formulerades även i dialog med rabbi David Rosen (Jerusalem) från American Jewish Committee och professor Edward Kessler (USA) vid Woolf Institute i Cambridge, båda framträdande judiska röster i dialogen. Även om det i sig inte är något nytt att konsultera judiska företrädare när det gäller texter som rör dialogen, är det första gången det sker i en *katolsk* text från Vatikanen. Detta har därför uppmärksammats och bör i sig ses som ett viktigt initiativ för dagens judisk-kristna dialog. Rosen och Kessler var även närvarande vid presentationen av dokumentet i Vatikanen och gav varsin respons på texten (Rosen 2015, Kessler 2015). Det bör dock inte glömmas bort att dokumentet är katolskt och inte ett gemensamt judisk-katolskt dokument. En sådan text hade varit mycket annorlunda både vad gäller innehåll och språk.

Jag tvivlar inte på att ett seriöst och gediget

arbete ligger bakom dokumentet, men de 2,5 år som har lagts ner på författandet tycks inte ha räckt till med tanke på de många frågor som uppstår i en närläsning. Dokumentet ger även vid ett antal tillfällen, menar jag, ett intryck av att innehålla oklarheter i argumentationen och smärre stilistiska frågetecken. Publiceringen behövde dock ske under 2015 för att kunna göra dokumentet till en del av 50-årsjubileet kring *Nostra Aetate*. En del skulle kanske även säga att Guds gåvor är ett crescendo av fem decennier av judisk-kristna relationer. Vi skall se närmare på om det finns skäl att bedöma dokumentet som sådant – det råder viss oenighet inom den religiösa världen gällande frågan om texten faktiskt gör tydliga framsteg och erbjuder en ny teologisk ansats eller ej.

Reflektionen består, förutom förordet, av 49 paragrafer indelade i sju avdelningar vilka var och en speglar en utläggning av dokumentets namn, ”Gud tar inte tillbaka sina gåvor och sin kallelse” (Rom 11:29, Bibel 2000). Titeln är hämtad ur Paulus brev till församlingen i Rom och återfinns i kapitlen 9–11 där aposteln diskuterar relationen mellan Israel och ”kyrkan”. Versen har blivit mycket välanvänd inom den judisk-kristna dialogen. Valet av detta namn indikerar från första början att dokumentet vill verka i *Nostra Aetates* positiva anda. De sju delarna är:

1. A brief history of the impact of ”Nostra Aetate” (No.4) over the last 50 years
2. The special theological status of Jewish-Christian dialogue
3. Revelation in history as ”Word of God” in Judaism and Christianity
4. The relationship between the Old and New Testament and the Old and New Covenant
5. The universality of salvation in Jesus Christ and God’s unrevoked covenant with Israel
6. The Church’s mandate to evangelize in relation to Judaism
7. The goals of dialogue with Judaism

Del ett och sju utgör en inramning till dokumentets teologiska reflektioner genom att blicka bakåt respektive framåt på judisk–katolska relationer med fokus på dialog i praktiken. Min läsning av dokumentet kommer att följa denna ordning. De två första delarna sätter tonen för den kommande fördjupningen. Guds gåvors egentliga fokus återfinns i delarna 3–6, och 4–6 diskuterar de sammanflätade huvudfrågorna förbund, frälsning och mission. Jag kommer särskilt att presentera och analysera dessa tre delar då vi här finner de avsnitt som rönt mycket medial uppmärksamhet. Därefter följer en beskrivning av dokumentets vision för framtida judisk–katolska relationer. Jag avslutar med en utvärdering av reflektionens framtidsutsikter.

Historiska reflektioner kring judisk–katolska relationer

Guds gåvor inleds med en lovordande, historisk tillbakablick för att placera in texten i sin rätta kontext inom den judisk–katolska dialogen. Utgångspunkt tas i *Nostra Aetate* som enligt framställningen “is rightly counted among those documents of the Second Vatican Council which have been able to effect, in a particularly striking manner, a new direction of the Catholic Church since then” (paragraf 1). Från denna synvinkel ges en presentation av de viktigaste hållpunkterna för dialogens utveckling. Dokumentet påminner om kyrkans generellt sett mörka bild av judendom genom historien, men lyfter fram Förintelsen som hennes yttersta motiv för att gå från skeptisk fiendskap till tillitsfullt partnerskap och vänskap (paragraf 1–2).

Därefter omnämns påven Paulus VI:s inrättande av Commission for Religious Relations with the Jews den 6 oktober 1974. Kommissionen är en självständig enhet, men med nära kopplingar till Pontifical Council for Promoting Christian Unity, vilket Guds gåvor förklarar med att den första separationen inom det utvalda folket var den mellan synagogan och

kyrkan (paragraf 3). Kommissionens uppdrag är, och har varit, att implementera *Nostra Aetate* i praktiken i den Katolska kyrkans tro och liv. I linje med detta syfte publicerade kommissionen sitt första officiella dokument den 1 december 1974. Det viktigaste budskapet i ”Guidelines and suggestions for implementing the Conciliar Declaration *Nostra Aetate* (No.4)” (Commission for Religious Relations with the Jews 1974) var att kyrkan och därmed de troende måste lära känna judendomen på dess egna premisser. Grundtanken är att en ärligare dialog förutsätter kunskap om den andre, vilket gör att undervisning uppmuntras (paragraf 4).

Elva år senare, den 24 juni 1985, publicerade kommissionen dokumentet ”Notes on the correct way to present the Jews and Judaism in preaching and catechesis in the Roman Catholic Church” (Commission for Religious Relations with the Jews 1985). Som namnet antyder behandlar även detta dokument frågor om undervisning, men med djupare teologiska reflektioner rörande relationen mellan det gamla och det nya förbundet och om kristendomens judiska rötter (paragraf 5). Som fortsättning på detta, men med starkare nutidsorientering, utgavs sedan ”We remember: a reflection on the Shoah” den 16 mars 1998 (Commission for Religious Relations with the Jews 1998). Dokumentet ger erkännande åt en lång historia av kristen antijudiskhet och uppmanar till att minnas Förintelsen så att något liknande inte kan hända i framtiden (paragraf 7). Guds gåvor nämner därefter ”The Jewish People and their Sacred Scriptures in the Christian Bible” (The Pontifical Biblical Commission 2002) som publicerades av den påvliga bibelkommissionen den 24 maj 2001. Det här dokumentet är det mest exegetiskt orienterade och diskuterar i detalj karaktäriseringen av judar i Nya testamentet och hur grundläggande frälsningshistoriska idéer i den Hebreiska bibeln har anammats av kyrkan samt hur detta påverkar och påverkas av dialogen (paragraf 7).

Guds gåvor slår efter denna genomgång fast att "Texts and documents, as important as they are, cannot replace personal encounters and face-to-face dialogues" (paragraf 8). Därefter redogör texten för tre (katolska) initiativ på organiserad nivå. De senaste påvornas initiativ för, och personliga intresse av, dialogen lovordas, liksom de besök som har gjorts till betydande platser såsom Auschwitz-Birkenau, Yad Vashem och Västra muren (paragraf 8).

Dokumentet tar också upp det problem som uppstod i takt med att den judisk-katolska dialogen etablerades; med vem eller vilka på den judiska sidan skulle dialogen föras? År 1970 föreslog man att The International Jewish Committee on Interreligious Consultations (IJCIC) skulle bli Vatikanens officiella dialogpartner inom den judiska världen. Guds gåvor nämner, förutom regelbundna konferenser mellan dessa två parter, firandet av *Nostra Aetates* 40-årsjubileum som arrangerades av International Catholic-Jewish Liaison Committee, en bryggorganisation mellan de två (paragraf 9-10). Jämte denna internationellt präglade dialog nämns särskilt Vatikanens organiserade samtal med överrabbinatet i Israel. Även denna dialog har varit framgångsrik sedan påven Johannes Paulus II:s möte med de två överrabbinerna i Jerusalem år 2000. Denna form av dialog har, menar Guds gåvor, varit viktigt inte enbart för judisk-katolska relationer i Israel utan också för Vatikanens dialog med den ortodoxa judendomen världen över (paragraf 11).

Reflektionens långa översikt (ca fyra sidor) av utvecklingen syftar till att påminna läsaren om historien och till att, som jag läser det, argumentera för behovet av ett dokument som Guds gåvor. Detta *katolska* dokumentets första del avslutas med en uppmuntran till alla sorters judisk-katolska relationer där den teologiska får särskild uppmärksamhet:

Over the past decades both the 'dialogue ad extra' and the 'dialogue ad intra' have led with increasing clarity to the awareness that Christians and Jews are irrevocably interdependent, and that the dialogue between the two is not a matter of choice *but of duty as far as theology is concerned* (Commission for Religious Relations with the Jews 2015: paragraf 13, min kursivering).

Teologiska reflektioner kring judisk-kristna relationer

Det huvudsakliga syftet med Guds gåvor är att *fördjupa* det teologiska samtalet som en del av dialogen, vilket poängteras redan i dokumentets förord. Denna ansats är lovvärd. Det betyder inte att det inte har funnits ett teologiskt samtal tidigare eller att andra sorters dialog (såsom en mer socialt inriktad) vore passé eller mindre prioriterade, utan att tiden anses vara mogen för djupare diskussioner kring svåra teologiska frågor i mötet mellan judendom och kristendom. Guds gåvor menar att detta slags samtal är avgörande för en god judisk-katolsk dialog ("but of duty as far as theology is concerned", se ovan). Utifrån kyrkans speciella relation till judendomen ägnas därför dokumentets andra del åt att diskutera den *särskilda* teologiska status och natur som den judisk-kristna dialogen har:

...since Christianity possesses Jewish roots which determine relations between the two in a unique way (cf. "Evangelii gaudium", 247). In spite of the historical breach and the painful conflicts arising from it, the Church remains conscious of its enduring continuity with Israel. Judaism is not to be considered simply as another religion; the Jews are instead our "elder brothers" (Saint Pope John Paul II), our "fathers in faith" (Benedict XVI). (Commission for Religious Relations with the Jews 2015: paragraf 14)

Kärnan i detta är alltså tanken att den judisk-katolska dialogen behöver en *teologisk* diskussion på grund av ett *historiskt* faktum – kristendomens judiska rötter. Argumenten i de långa paragraferna 14–20 (särskilt 14–17) ägnar förvånansvärt lite uppmärksamhet åt nuvarande relationer, utan fokuserar istället på det som i den akademiska diskursen (något slarvigt och missvisande) kallas för *parting of the ways*, det vill säga relationen och separationen mellan synagoga och ”kyrka”. Vidare betonas betydelsen av att förstå juden Jesus i hans kontext. Guds gåvor ger en god sammanfattning av den senaste tidens historiska och exegetiska forskning kring den tidiga Jesusrörelsens förhållande till sin samtids judendom. Det som däremot genomgående saknas i reflektionen, till min förvåning, är betydelsen av kunskap om modern(a) judendom(ar) för att verka i en sund dialog. Jag instämmer i att *kyrkan* har en särskild, om man så vill, *teologisk* relation till judendom som behöver adresseras i dialogen, men den judisk-katolska dialogen sker *i* vår tid, och rimligtvis även främst *för* vår tid och för att verka för en god framtid i mötet mellan de två traditionerna.

Utifrån det historiska – och korrekta – perspektiv som presenteras av förhållandet mellan judendomen och (det som kom att bli) kristendomen argumenterar Guds gåvor därefter för att detta ursprung omöjliggör en ersättnings-teologi. Denna teologi, som har funnits inom kyrkan sedan kyrkofädernas tid, har ifrågasatts dels utgående från historisk forskning, dels med grund i *Nostra Aetate* som placerar in judendom och kristendom i ett nytt teologiskt system, som bröder istället för fiender (paragraf 17). Guds gåvor är överlag välformulerat vad gäller den Katolska kyrkans skarpa avståndstagande från ersättningsteologin, men därpå följande paragraf (18), som diskuterar skrifttolkningens betydelse för liknande argument och ställningstaganden, är svagare. Guds gåvor noterar att Hebreerbrevet ofta har använts för att hävda att kyrkan har ersatt Israel, men menar att en

sådan läsning är grundad i en bristande hermeneutik. Trots att en alternativ läsning av detta skriftställe föreslås avslutas paragrafen ändå med att föra fram Romarbrevet 9–11 som en ”bättre text” som hellre bör användas i dialogsammanhang. Hos mig väcks frågan om detta verkligen är det som eftersträvas: bör inte rimligtvis en fördjupad teologisk dialog uppmana till en gemensam brottning även med de båda traditionernas svårare texter?

Guds gåvor inskräper flera gånger att den judisk-katolska dialogen har en särart, bland annat genom att citera påven Johannes Paulus II:s tal under hans besök i Roms synagoga:

The Jewish religion is not 'extrinsic' to us but in a certain way is 'intrinsic' to our own religion (*sic*). With Judaism therefore we have a relationship which we do not have with any other religion. You are our dearly beloved brothers and, in a certain way, it could be said that you are our elder brothers. (Commission for Religious Relations with the Jews 2015: paragraf 20).

Denna ”broderskapsteologi” var revolutionerande vid tidpunkten för det här yttrandet (1986). Det är naturligtvis lättare att tala om både en syskonrelation och ett organiskt beroendeförhållande utifrån ett *kristet* perspektiv. Speciellt i denna andra del blir det tydligt att dokumentet inte bara är skrivet på ”katolska”, utan även tycks vara särskilt (och enbart?) riktat till kristna läsare (”vår” och ”våra” upprepas återkommande, ”From the perspective of the Christian faith...”, paragraf 14).

Samtidigt har dokumentet utformats med en strävan att nå dubbla mottagare och jag undrar således var de judiska mottagarna ges utrymme i denna del. Hur bemöts argumenten som framförs här av de judiska dialogparterna? Framstår premisserna för denna unika relation, ett syskonskap som dokumentet talar om, som giltiga även för en judisk läsare? Jag önskar att

dessas frågor hade beretts utrymme i denna del av texten. Måhända är det så att argumenten för en teologisk diskussion snarare provocerar den judiska partnern i dialogen? Dokumentet borde, i mina ögon, ha berört denna obalans för att lättare möjliggöra en fördjupad teologisk diskussion. Kanske en första fördjupad teologisk dialog kan inledas som en diskussion kring den analys som dokumentet för fram gällande den teologiska reflektionens grundvalar och innehåll? En teologisk dialog bör inledas på båda parter lika villkor, även om den inte bör stanna inför de svårare frågorna. Kanske är det just detta Vatikanen vill göra i delarna 4–6, som diskuterar tre brinnande frågor i form av reflektioner över förbund, frälsning och mission. I dokumentet Guds gåvor är diskussionen uppdelad i skilda paragrafer men temana är tätt sammanknutna och bör därför läsas tillsammans. I min presentation nedan väver jag även in diskussionen om uppenbarelse som förs i dokumentet.

Teologiska reflektioner kring förbundet

Guds gåvor inleder den fjärde delen, liksom de följande, med ett kraftfullt uttalande: "The covenant that God has offered Israel is irrevocable" (paragraf 27). Detta yttrande ekar starkt genom dokumentet som helhet och framstår således som en av de huvudsakliga markeringarna som Vatikanen vill göra. För den som är välbekant med judisk–katolska relationer är detta ingenting nytt, utan snarare en upprepning av tidigare dogmatiska uttalanden. Ställningstagandet att Guds förbund med Israel är fortsatt giltigt är numera ett självklart påstående och i detta finner vi, menar jag, utgångspunkten för en teologisk diskussion.

Den här positiva inledningen följs sedan av en nästan tresidig utläggning och problematisering av relationen mellan Gamla och Nya testamentet respektive det gamla och det nya förbundet (paragraf 27–34). Denna fjärde del är den svåraste att förstå och att följa logiskt.

I mina ögon är den komplex och snårig, både till sitt innehåll och sitt språkbruk. Det är därför viktigt att inleda med två påpekanden gällande terminologi: Guds gåvor håller fast vid en traditionell terminologi ("Gamla testamentet") istället för att anamma de i dagens akademiska språkbruk använda termerna "Hebreiska bibeln" eller "Israels förbund". Även om dokumentet är kristet finner jag det uppseendeväckande att dessa alternativa begrepp inte har använts: idag figurerar dessa begrepp nämligen ofta i judisk–kristna diskurser på grund av att de ersättnings-teologiska tongångarna har tonats ner. Vidare förekommer begreppet "förbund" i många olika formuleringar: "Old Covenant", "New Covenant" och "Covenant", likaså "covenant" och "covenants". Med andra ord är det inte alltid tydligt om författarna till Guds gåvor uppfattar att det finns *ett* eller *flera* förbund, och inte heller vilket (eller vilka) förbund som åsyftas. Det får läsaren gissa sig till genom sammanhanget.

Diskussionen rörande förbundet utmynnar i en reflektion kring förhållandet mellan Hebreiska bibeln och Nya testamentet (paragraf 28–31). "Unity and difference between Judaism and Christianity come to the fore in the first instance with the testimonies of divine revelation" (paragraf 28). Begreppen *enhet* och *skillnad* används som retoriska verktyg genom hela dokumentet. Guds gåvor börjar med att poängtera likheter mellan de två traditionerna, för att sedan, i ett andra steg, poängtera skillnaderna – i min läsning ett försök att visa hur kristendomen ändå "trumfar" judendomen eftersom Guds gåvor samtidigt håller fast vid en traditionell teologi. Det påpekas att kristendomens rötter finns i den Hebreiska bibeln, vilken kyrkan delar med judendomen och att denna text därmed formar ett oförgämligt band mellan dem. Därmed avvisas också Markions (100-talet) lära att böckerna som ingår i den Hebreiska bibeln är föräldrade, utan värde och därför inte skall brukas efter Jesus (paragraf 28).

Dokumentet poängterar emellertid att det

uppstår skillnader och spänningar då kyrkan läser den Hebreiska bibeln genom Nya testamentet, det vill säga utrustad med en kristologisk hermeneutik. I dokumentet citeras Augustinus välkända formulering "In the Old Testament the New is concealed and in the New the Old is revealed" för att stadfästa synen på förhållandet mellan de två (paragraf 29). Detta påstående lämnas utan kommentar med hänsyn till dess betydelse för nutida judisk-katolsk dialog, men jag hoppas att frågan plockas upp och diskuteras vidare i framtida dialogsammanhang. Kommissionen visar samtidigt en medvetenhet om att den här inställningen till de egna heliga texterna kan uppfattas som problematisk eftersom den "...easily [can] give rise to the impression that Christians consider the New Testament not only as the fulfillment of the Old but at the same time as a replacement for it" (paragraf 29).

En sådan förstäelse avvisas, men på ett märkligt sätt genom att återropa historiska utvecklingslinjer istället för att fördjupa den teologiska diskussionen: även inom judendomen uppstod ett behov av en ny läsning av skrifterna efter andra templets fall. Detta led i argumenteringen är svårt följa: betyder det här att författarna tänker sig Mishna och Talmud som judiska motsvarigheter till Nya testamentet? En välvillig läsning, vilken jag tror motsvarar Guds gåvors syfte, ger vid handen att det finns två olika läsningar av Hebreiska bibeln – en judisk och en kristen, vilka båda är legitima men vilka genom historien har orsakat fiendskap. Dokumentet citerar nämligen "The Jewish People and their Sacred Scriptures in the Christian Bible" (se ovan): "Both readings are bound up with the vision of their respective faiths, of which the readings are the result and expression. Consequently, both are irreducible (No. 22)" (The Pontifical Biblical Commission 2002: paragraf 31).

Detta rimmar väl med vad som tidigare hävdats om uppenbarelsen i dokumentet, nämligen att Toran och Nya testamentet tydligt betraktas som två vägar till en relation med

Gud. I sammanhanget citeras påven Franciskus omdebatterade tal vid International Council of Christians and Jews (2015): "The Christian confessions find their unity in Christ; Judaism finds its unity in the Torah. Christians believe that Jesus Christ is the Word of God made flesh in the world; for Jews the Word of God is present above all in the Torah" (paragraf 24). Trots detta för dialogen positiva uttalande finns det, som jag förstår det, en ansträngd spänning i hur relationen mellan den Hebreiska bibeln och Nya testamentet framställs i dokumentet Guds gåvor. Det framstår som om den här diskussionen är så komplicerad i ljuset av den judisk-katolska dialogen att man inte förmår ta tag i den på allvar utan istället tassar på två kring de brännande frågorna.

Efter diskussionen gällande frågan om Guds förbund med Israel som fortsatt giltigt följer Guds gåvors kärnfulla förklaring av hur författarna föreställer sig förhållandet mellan det här förbundet och det nya. Denna beskrivning är värd att citera i hela sin längd:

The New Covenant does not revoke the earlier covenants, but it brings them to fulfillment. Through the Christ event Christians have understood that all that had gone before was to be interpreted anew. For Christians the New Covenant has acquired a quality of its own, even though the orientation for both consists in a unique relationship with God ... For Christians, the New Covenant in Christ is the culminating point of the promises of salvation of the Old Covenant, and is to that extent never independent of it. The New Covenant is grounded in and based on the Old ... The term covenant, therefore, means a relationship with God that takes effect in different ways for Jews and Christians. The New Covenant can never replace the Old but presupposes it and gives it a new dimension of meaning... (Commission for Religious Relations with the Jews 2015: paragraf 27)

Dessa ord framstår som vore de balanserade på guldvåg; de skall vara trogna både en katolsk teologi och vara nydanande och funktionella inom en judisk–katolsk dialog. Jag vill hävda att denna paragraf är den teologiskt mest laddade i reflektionens fjärde del. Oavsett hur man som läsare väljer att förstå den finns här goda förutsättningar för rik teologisk diskussion och fördjupning inom dialogen.

Låt oss börja med några kommentarer som ur ett dialogperspektiv förmodligen uppfattas som positiva eftersom de tillerkänner en jämställd roll åt judar och kristna i dialogen. Det är, som påpekades ovan, angeläget att reflektionen startar ur övertygelsen att förbundet med Israel fortfarande betraktas som giltigt. Utöver betoningen på kontinuiteten är det särskilt anmärkningsvärt att dokumentet hävdar att relationen till Gud kan ta sig olika uttryck – att olika vägar finns för judar och kristna och att båda förbunden har unika karaktäristika. I en dialogkontext är detta ett viktigt påpekande som säkerligen kan tjäna som en nyckel till ett djupare samtal om förbundet och relationen mellan judar och kristna. Liknande tankar i mera exegetisk utformning återfinns mot slutet av denna sektion där författarna dels poängterar att Guds förbund med Abraham var till för alla människor, dels återvänder till Paulus och hans kända olivträdsmetafor i Romarbrevet 11 (paragraf 33–34). En summering av förbundsdiskussionen i Guds gåvor ger därför vid handen att dokumentet *delvis* argumenterar för att det finns ett förbund för det judiska folket och ett annat för kyrkan.

Denna diskussion kan kanske tolkas som ett uttryck för en kompletterande förbundslära, men samtidigt speglar citatet ovan även en mer traditionell, kristen förbundsteologi som snarare ställer de två förbunden i relation till varandra som en ”tvåstegsraket”. Även om man håller fast vid tanken att förbundet med Israel är giltigt, är det lätt att tolka paragraf 27 som ett kvalitativt ställningstagande: det nya förbundet anses vara

bättre. Guds gåvor innehåller genomgående formuleringar som för tankarna i denna riktning, men tydligast framstår detta i citatets första mening som slår fast att det nya förbundet är de äldres ”uppfyllelse” (*fulfillment*) – ett begrepp som återkommer genom dokumentet när kris-tendomen jämförs med judendom.

Kommissionen är medveten om det känsliga i att använda denna terminologi och gör därför följande markering: “The New Covenant for Christians is therefore *neither the annulment nor the replacement*, but the fulfillment of the promises of the Old Covenant” (Commission for Religious Relations with the Jews 2015; paragraf 32, min kursivering). Det införs alltså en viktig distinktion mellan ”ersättning” och ”uppfyllelse” i syfte att låta båda religionerna kvarhålla en fortsatt funktion även i relation till varandra. Trots detta försök att framställa en positivt präglad ”uppfyllelseteologi” påpekade Edward Kessler (2015) vid publiceringen av Guds gåvor att en sådan teologi ändå alltför lätt riskerar att glida över i ett tänkande som påminner om ersättningsteologi och varnade för att så inte får ske. Jag instämmer i det här och ser en särskild risk i och med att författarna bakom Guds gåvor aldrig explicit diskuterar vad denna uppfyllelse innebär trots att detta tänkande utgör en röd tråd genom hela argumentationen. Men de löften som citatet också talar om uppfattas vara uppfyllda genom den frälsning som Jesus erbjuder, en diskussion som vi nu vänder oss till.

Teologiska reflektioner kring frälsningen

Guds gåvors femte del är benämnd ”The universality of salvation in Jesus Christ and God’s unrevoked covenant with Israel”. Enligt min uppfattning vilar betoningen, men också spänningen, på ordet *and*. Man skulle rentav kunna påstå att detta lilla ord manat fram hela dokumentet eftersom det är dialogens mest brännande punkt i det teologiska samtalet. Konjunktionen binder samman uttalandet om

Kardinalen Kurt Koch och rabbinen David Rosen presenterar det aktuella dokumentet, vars syfte är att förbättra den ansträngda relationen mellan kyrkan och judendomen, vid en presskonferens i Vatikanen den 10.12.2015. Reuters.

Israels förbunds fortsatta giltighet med den första satsen om ett universellt, exklusivt frälsningsanspråk. Grundförutsättningen för en judisk-katolsk dialog ställs sida vid sida med det mest fundamentala i en traditionell kristen teologi. Grundproblematiken är denna: behöver det ursprungliga förbundet frälsningen från ett annat förbund för att vara fortsatt giltigt? Det bör noteras att kommissionen väljer att skriva ”och”, istället för det enklare och mer traditionella ”eller”. Reflektionens femte del bör därför förstås som en ansats att bemöta denna gamla frågeställning genom att fördjupa det teologiska samtalet kring hur detta ”och” är möjligt med fokus på soteriologi och dess betydelse för den judisk-katolska dialogen (jfr paragraf 37).

Denna del av dokumentet väckte mycket uppmärksamhet i medierna, från såväl judiskt som kristet håll, trots att diskussionen bara sträcker sig över halvannan sida.⁴ Rapporteringen och reaktionerna gick dock i motsatta riktningar och visade snabbt på två helt olika läsningar av Guds gåvor. Det låter måhända märkligt, men vid en

4 Även här kan man vid en enkel sökning på Google få tag på hundratals reaktioner.

första genomläsning av dokumentet är detta inte en oväntad reaktion. De som företrädde en radikal tolkning menade att Katolska kyrkan nu försvarade åsikten att det judiska folket vunnit frälsning just genom, och enbart genom, sin judiska identitet. Här följer några exempel på denna dubbeltydighet redovisade i den ordning de förekommer i texten:

1. Since God has never revoked his covenant with his people Israel, there cannot be different paths or approaches to God's salvation (Commission for Religious Relations with the Jews 2015: paragraf 35).
2. From the Christian confession that there can be only one path to salvation, however, it does not in any way follow that the Jews are excluded from God's salvation because they do not believe in Jesus Christ as the Messiah of Israel and the Son of God (paragraf 36).
3. "For the gifts and the call of God are irrevocable" (Rom 11:29). That the Jews are participants in God's salvation is theologically unquestionable, but how that can be possible without confessing Christ explicitly, is and remains an unfathomable divine mystery (paragraf 36).
4. There cannot be two ways of salvation, therefore, since Christ is also the Redeemer of the Jews in addition to the Gentiles (paragraf 37).

Vid en första anblick framstår det som om Guds gåvor presenterar en motsägelsefull soteriologi som samtidigt argumenterar för enbart en *men också* två frälsningsvägar (jfr paragraf 38–39). Hur kan detta redas ut? Jag har ovan framhållit att förståelsen av Guds gåvor till stor del är beroende av vilken hermeneutik och vilket perspektiv man väljer, men vid en närmare läsning framstår det för mig som om texten trots allt slår fast att svaret är enkelt: även det judiska folket behöver Jesus för att bli frälsta. Denna övertygelse följer som en röd tråd genom denna

katolska reflektion tillsammans med övertygelsen om förbundets giltighet. Faktum är att det explicit och återkommande påpekas att frälsningen genom Jesus är exklusiv.

I diskussionen kring uppenbarelsen uttrycks det så här: "There are not two paths to salvation according to the expression 'Jews hold to the Torah, Christians hold to Christ.' Christian faith proclaims that Christ's work of salvation is universal and involves all mankind" (paragraf 25). Bortsett från den första satsen i rubriken förekommer det även fler uttalanden i denna del som talar för en exklusiv soteriologi snarare än för en tvåvägslära. Alternativa teologier grundade i synen att Jesus inte är *alla* människors frälsare avvisas skarpt i inledningen, eftersom de, enligt dokumentförfattarna, "would in fact endanger the foundations of Christian faith" (paragraf 35). Det vi ser här är, som jag läser det, ett katolskt dokument som värnar om det mest fundamentala i sin egen teologi och som gör tydligt på vilka grundläggande premisser Katolska kyrkan går in i den judisk-katolska dialogen, men med en medvetenhet om att detta kan uppfattas som en stötesten och skapa obalans i mötet mellan traditionerna.

Guds gåvor håller alltså fast vid en traditionell soteriologi, vilket vi, enligt min mening, varken bör förvånas eller förfasas över. Det tycks emellertid fortfarande finnas en spänning i dokumentet vad gäller det judiska folket och frälsningen, vilket syns tydligt i det andra och det fjärde citatet ovan. Kommissionen tycks vilja gå längre än vad teologin tillåter för att tydligt bejaka ordet "och" i titeln, vilket gör att vi finner reflektionens lösning i det tredje citatet: "That the Jews are participants in God's salvation is theologically unquestionable." *Hur* detta går till besvaras dock inte i dokumentet, som nöjer sig med konstaterandet: "Here we confront the mystery of God's work" (paragraf 37). Genom att hänvisa till ett gudomligt mysterium som förklaring till hur judar utan att tro på Jesus kan bli frälsta, vilket också har stöd i Romarbrevet

11:31–33, ser vi en öppning i en annars exklusiv frälsningslära. En implicit beklännelse av Jesus kan också leda till frälsning enligt reflektionen som stöder sig på ett språk som omfattar ett gudomligt mysterium. Detta bör naturligtvis respekteras, men en kritisk läsare kan eventuellt med fog fråga hur en fördjupad teologisk diskussion kan initieras om ämnet för diskussion avfärdas som ett mysterium.

Min förhoppning är ändå att konkreta dialoger skall finna en god grund för fördjupande samtal i denna del av Guds gåvor. Kommissionen visar en medvetenhet om frälsningsfrågans komplexitet (paragraf 37). Katolska kyrkans fasthållande vid en exklusiv soteriologi kan i bästa fall fungera som en öppning för samtal mellan de två parterna istället för ett hinder eller en provokation. Som ovan nämnts är Guds gåvor *ämnad att* vara just en reflektion som inbjuder till teologiska samtal. Med utgångspunkt i dessa paragrafer hade ett sådant samtal förslagsvis kunnat utgöras av en gemensam judisk-katolsk respons på hur rubrikens "och" är möjligt – "The universality of salvation in Jesus Christ *and* God's unrevoked covenant with Israel."

Teologiska reflektioner kring mission

Efter behandlingen av ämnena förbund och frälsning vänder sig kommissionen bakom Guds gåvor till en teologisk fråga av mer praktisk natur. Den sjätte delen kan sägas sammanfatta ståndpunkterna i reflektionen för att skapa en mera konkret agenda som gagnar de judisk-katolska relationerna. Ämnet är naturligtvis Katolska kyrkans syn på mission riktad mot judar.

Även om kyrkans mandat att evangelisera bland judar enbart ägnas en dryg sida i det långa dokumentet, så är det den här delen som har fått allra mest uppmärksamhet bland både judar och kristna inom såväl som utanför dialogsammanhang. Och det med rätta: för första gången sägs nu någonting som är både tydligt och nytt: "In concrete terms this means that the

Catholic Church neither conducts nor supports any specific institutional mission work directed towards Jews” (paragraf 40). Även om frågan om mission till det judiska folket inte är ny, så är det här första gången som Vatikanen svart på vitt i skrift formulerar ett nej till missionsverksamhet.

Utifrån ett dialogperspektiv är det här yttrandet naturligtvis både viktigt och positivt. Även om uttalandet i viss mån blivit ifrågasatt inom en del kristna kretsar, så har responsen varit desto positivare och varmt välkomnande i judiska kretsar som här ser en god öppning för fortsatt dialog på mer jämlika villkor. I mina ögon framstår den här paragrafen som den som kommer att ha störst genomslagskraft i dialogen i framtiden eftersom den utgör ett viktigt steg av Katolska kyrkan vars betydelse inte bör underskattas.

Även om det är viktigt att betona att Guds gåvor faktiskt tar avstånd från all slags *organiserad evangelisation* riktad mot det judiska folket, rymmer det här avsnittet en mångtydig botten. Kommissionen håller fast vid att de kristna har en skyldighet att vittna om sin tro – även i dialogen. ”While there is a principled rejection of an institutional Jewish mission, Christians are nonetheless called to bear witness to their faith in Jesus Christ also to Jews” (paragraf 40, min kursivering).

Återigen finner vi alltså i Guds gåvor vad som skulle kunna kallas en ”både-och”-teologi som speglar, och är en naturlig följd av, den ambivalens och de problem som återfinns i de tidigare delarna av reflektionen. Kanske är det en rimlig jämförelse att säga att detta nej till evangelisation svarar mot Israels förbunds fortsatta giltighet, och att kallelsen till att vittna svarar mot övertygelsen om en exklusiv frälsningsväg i Jesus? Det är intressant att notera att detta i Guds gåvor definieras som en *kallelse att vittna*, det vill säga att det ligger i den kristna identitetens uppdrag. Detta att mjukas omedelbart upp med en maning till försiktighet, en beskrivning av *hur* de kristna

skall vittna: ”...although they should do so in a humble and sensitive manner, acknowledging that Jews are bearers of God’s Word, and particularly in view of the great tragedy of the Shoah” (paragraf 40).

Det är värt att reflektera över vilka konsekvenserna blir för en judisk-katolsk dialog om båda sidor tar på allvar att varje kristen är kallad att vittna om Jesus. Om vi läser den här paragrafen bokstavligt handlar det inte om en valfrihet. Detta utgör en kontinuitet på tidigare katolsk teologi och bör inte ses som något uppseendeväckande, men det skapar samtidigt en påfrestning i mötet mellan de två traditionerna eftersom vi åter anar en outtalad uppfattning om att kristendomen till sitt väsen är bättre och uppgör en uppfyllelse av det som kom före. De efterföljande paragraferna (41–43) handlar om nödvändigheten av att se alla kristna som kallade att vittna om Jesus och varför detta är fallet. Argumenten baseras främst på historisk-teologiska skäl såsom att kyrkan, det nya förbundet, genom tiderna alltid har bestått av både judar och hedningar (jfr 41, 43). Vidare beskrivs de som *ännu inte [sic]* tror på Jesus som trots allt förenade med det nya förbundets folk (paragraf 43). De här argumenten framstår som något förbryllande. Framställningen i Guds gåvor har nu skiftat från att reflektera kring praktiska spörsmål såsom evangelisation och vittnesbörd till att diskutera det judiska folkets, Israels, funktion i Katolska kyrkans ekklesiologi.

Sammanfattningsvis vill jag rikta följande öppna fråga till judar och kristna i dialogen: finns det en logisk stringens i Guds gåvors argumentation vad gäller förbund, frälsning och mission? Här, om någonstans, finns det en möjlighet till fördjupade teologiska samtal.

Reflektioner kring framtiden för de judisk-katolska relationerna

Guds gåvor avslutas med en ansats till framtidsutblick gällande målen för dialogen med juden-

domen. Jag ämnar följa dokumentets struktur även här och således kommentera denna avslutande del och samtidigt väva in mina slutsatser och funderingar över dokumentets roll i framtida judisk–katolsk dialog. Kommissionen avrundar dokumentet med att sammanfatta dialogens betydelse:

The first goal of the dialogue is to add depth to the reciprocal knowledge of Jews and Christians. One can only learn to love what one has gradually come to know, and one can only know truly and profoundly what one loves. This profound knowledge is accompanied by a mutual enrichment whereby the dialogue partners become the recipients of gifts. The Conciliar Declaration "Nostra Aetate" (No. 4) speaks of the rich spiritual patrimony that should be further discovered step by step *through biblical and theological studies and through dialogue*. To that extent, from the Christian perspective, an important goal is the mining of the spiritual treasures concealed in Judaism for Christians. (Commission for Religious Relations with the Jews 2015: paragraf 44, min kursivering)

Det här är en viktig påminnelse som lyfts fram som avslutning, men enligt mig kunde man gärna än tydligare ha kunnat poängtera att dialogen måste vara ömsesidig och föras på lika villkor. Syftet med Guds gåvor är, vilket poängterats i denna artikel, att från ett katolskt perspektiv reflektera teologiskt kring centrala ämnen i mötet mellan judendomen och kristendomen (närmare bestämt, Katolska kyrkan) och att mana till en fördjupad teologisk judisk–katolsk dialog. Jag hade därför önskat se en omskrivning, eller ett tillägg, till det jag valde att kursivera i citatet ovan, nämligen "through biblical and theological studies *in* dialogue". Efter mer än femtio år av framgångsrik dialog är det en rimlig förhoppning och uppmaning att denna form av samtal skall fortsätta.

Guds gåvor är både en lång och komplex text, som jag trots allt hoppas kan skapa en fördjupad teologisk diskussion. Det finns uttalanden och formuleringar i denna katolska reflektion som kan uppfattas som anstötliga från ett judiskt perspektiv, men dessa kan likväl tjäna som utgångspunkt för samtal. I slutänden vill jag ändå berömma detta dokument och kommissionens ansträngningar att uppdatera det teologiska samtalsklimatet som en del av dialogen. Trots sina motsägelser och oklarheter skall önskan om en fördjupad teologisk (och exegetisk) dialog välkomnas. Jag tror dock att de kristna (implicita) läsarna engageras mer av Guds gåvor än de judiska mottagarna, vilket troligtvis har sin grund i dokumentets innehåll såväl som i dess språkliga karaktär. Som jag har påpekat ovan vore ett viktigt första steg att läsa och diskutera reflektionen tillsammans inom de judisk–kristna dialoggemenskaperna som finns runt om i världen. Dokumentet är ett viktigt bidrag till den judisk–kristna dialogen i det att Guds gåvor sammanfattar 50 år av framgångsrik dialog och skapar en grund för framtida möten.

Det är därför något förvånande att detta dokument som betonar vikten av teologiska samtal avslutas med en poängtering av andra slags syften med dialogen som förvisso är självklara men som ändå står utanför det strikt teologiska samtalet. Tre teman lyfts fram: undervisning, bekämpandet av antisemitism samt rättvisa och fred. Det poängteras att *Nostra Aetate* och senare dokument behöver implementeras allt starkare i utbildningen av präster och i undervisning generellt sett så att kommande generationer, och inte enbart specialister, känner till relationen till judendomen (paragraf 45). Vidare betonas det att ett av de viktigaste målen med judisk–katolsk dialog är det gemensamma bekämpandet av alla former av antisemitism och kommissionen påminner om påven Franciskus uttalande att ingen kristen kan vara antisemit då kristendomen har judiska rötter (paragraf 47).

Vidare betonas det att rättvisa och fred i vid

bemärkelse är en gemensam angelägenhet för den judisk-katolska dialogen. Vikten av sociala välgörenhetsprojekt för fattiga och sjuka nämns också (paragraf 48–49). Mer uppmärksamhet ges emellertid åt religionernas roll i att skapa fred och försoning på det politiska området, åt vikten av religionsfrihet för interreligiösa relationer samt åt hur religiösa minoriteter behandlas. Först här nämns, förvånansvärt nog, Israel:

In Jewish-Christian dialogue the situation of Christian communities in the State of Israel is of great relevance, since there – as nowhere else in the world – a Christian minority faces a Jewish majority. Peace in the Holy Land – lacking and constantly prayed for – plays a major role in dialogue between Jews and Christians. (Commission for Religious Relations with the Jews 2015; paragraf 46)

Jag instämmer i detta. Men om nu staten Israel, det Heliga Landet, spelar en avgörande roll i dialogen är det befogat att fråga varför det är först nu som landet nämns. Dialogen med överrabbinatet i Israel berördes i den historiska tillbakablickken, men bortsett från den hänvisningen är det tyst om Israel. Redan vid offentliggörandet av Guds gåvor påpekade David Rosen (2015) att det saknas en diskussion om Israel i dokumentet. I mina ögon är detta en alltför viktig och brännande fråga i dialogen, både utifrån ett judiskt och ett kristet perspektiv, för att ignoreras i ett dokument som detta.

Som jag redan har nämnt är Guds gåvor en god startpunkt för en fördjupad teologisk diskussion mellan de två traditionerna. I bästa fall

kan den här långa recensionsartikeln bidra till att påbörja detta samtal. Reflektionen är en god ansats, men det finns frågor som behöver diskuteras vidare för att dialogen inte ska fastna i ett språkbruk som faller tillbaka på alltings mysterium. Annorlunda uttryckt: redan dokumentets namn, ”Guds gåvor och kallelse är oåterkalleliga”, förtjänar ytterligare studium och samtal. *Nostra Aetate* var revolutionerande, men samtidigt lever vi i en ny tid med en ny generation som bedriver dialog kring nya frågor varav de kanske viktigaste tas upp i denna text. Guds gåvor inbjuder inte till en ”happy clappy”-dialog, utan en fortsatt ”hardcore”-dialog där judar måste få vara judar och kristna måste få vara kristna. ■

Jennifer Nyström, doktorand i Nya testamentets exegetik vid Lunds universitet, forskar kring läsningar av Paulus inom olika former av judisk-kristna relationer i dagens Israel. Hon är gästforskare vid Hebrew University och dess The Center for the Study of Christianity under 2017-2018.

Referenser

- Commission for Religious Relations with the Jews, 1974. ”Guidelines and suggestions for implementing the Conciliar Declaration ”Nostra Aetate” (n.4), 1.12.1974, <http://www.vatican.va/roman_curia/pontifical_councils/chrstuni/relations-jews-docs/rc_pc_chrstuni_doc_19741201_nostra-aetate_en.html> (läst 12.5.2017).
- 1985. ”Notes on the correct way to present the Jews and Judaism in preaching and

Jewish-Catholic relations and a reading of the most recent document relating to theological dialogue • Fifty years after the successful promulgation of *Nostra Aetate* (No.4), the Commission for Religious Relations with Jews released a new document on Jewish-Christian relations. The present article discusses this document, entitled ‘The Gifts and the Calling of God are Irrevocable (Rom. 11:29)’. As the subtitle suggest, the Commission intends this to be a reflection on theological questions relevant to Jewish-Catholic dialogue, especially in regard to covenant, salvation and mission. Therefore, closely following the structure and content of the reflection itself, I discuss my reading and questions that arise from this long and sometimes confusing text. Whereas this theological initiative should be applauded, there are stumbling blocks that those engaged in dialogue need to address further.

- catechesis in the Roman Catholic Church”, 1985, <http://www.vatican.va/roman_curia/pontifical_councils/chrstuni/relations-jews-docs/rc_pc_chrstuni_doc_19820306_jews-judaism_en.html> (läst 12.5.2017).
- 1998. ”We remember: a reflection on the Shoah, 16.3.1998, <http://www.vatican.va/roman_curia/pontifical_councils/chrstuni/documents/rc_pc_chrstuni_doc_16031998_shoah_en.html> (läst 12.5.2017).
- 2015. ”The gifts and the calling of God are irrevocable (Rom. 11:29): a reflection on theological questions pertaining to Catholic–Jewish relations on the occasion of the 50th anniversary of *Nostra Aetate* (No.4)”, 10.12.2015, <http://www.vatican.va/roman_curia/pontifical_councils/chrstuni/relations-jews-docs/rc_pc_chrstuni_doc_20151210_ebraismo-nostra-aetate_en.html> (läst 12.05.2017).
- Hofmann, Norbert, 2015. ”On the birth of the document’, 10.12.2017, <<https://www.ccsr.us/dialogika-resources/documents-and-statements/analysis/crrj-2015dec10/1364-hoffman-2015dec10>> (läst 15.05.2017).
- Kessler, Edward, 2015. ”Reflections from a Jewish theologian”, 10.12.2015, <<https://www.ccsr.us/dialogika-resources/documents-and-statements/analysis/crrj-2015dec10/1366-kessler-2015dec10>> (läst 15.05.2017).
- Nostra Aetate, 1965. ”Declaration on the relation of the church to non-Christian religions *Nostra Aetate*, proclaimed by his holiness Pope Paul VI on October 28, 1965”, <http://www.vatican.va/archive/hist_councils/ii_vatican_council/documents/vat-ii_decl_19651028_nostra-aetate_en.html> (läst 11.5.2017).
- Rosen, David, 2015. ’Reflections from Israel’, 10.12.2015, <<https://www.ccsr.us/dialogika-resources/documents-and-statements/analysis/crrj-2015dec10/1365-rosen-2015dec10>> (läst 15.05.2017).
- The Pontifical Biblical Commission, 2002. ”The Jewish People and their Sacred Scriptures in the Christian Bible”, <http://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/pcb_documents/rc_con_cfaith_doc_20020212_popolo-ebraico_en.html> (läst 12.5.2017).
- Vatican Insider Documents, 13.12.2015, <<http://www.lastampa.it/2015/12/13/vaticaninsider/eng/documents/the-gifts-and-calling-of-god-are-irrevocable-a-jewish-perspective-NImEjsOAHpoPWsLjzeUXDO/pagina.html>> (läst 3.11.2017).